

**PELAKSANAAN PROGRAM AMALI SOLAT DALAM
PERKARA ASAS FARDU AIN (PAFA): KAJIAN DI
SEKOLAH MENENGAH DAERAH HULU LANGAT**

KAMARUL HAZANI BT YUSOF

**JABATAN FIQH DAN USUL
AKADEMI PENGAJIAN ISLAM
UNIVERSITI MALAYA
KUALA LUMPUR
2011**

**PELAKSANAAN PROGRAM AMALI SOLAT DALAM
PERKARA ASAS FARDU AIN (PAFA): KAJIAN DI
SEKOLAH MENENGAH DAERAH HULU LANGAT**

KAMARUL HAZANI BT YUSOF

**DISERTASI INI DIKEMUKAKAN UNTUK
MEMENUHI KEPERLUAN BAGI IJAZAH
SARJANA SYARIAH BAHAGIAN II
(SECARA BERKURSUS DAN DISERTASI)**

**JABATAN FIQH DAN USUL
AKADEMI PENGAJIAN ISLAM
UNIVERSITI MALAYA
KUALA LUMPUR**

2011

ABSTRAK

Solat merupakan tiang agama yang wajib dilaksanakan oleh setiap orang Islam. Solat yang dilakukan secara sempurna mampu membentuk jati diri seseorang di samping dapat menghindari segala bentuk kejahatan dan kemungkaran. Oleh itu, pendidikan remaja khususnya dari aspek pelaksanaan solat perlu ditekankan melalui mata pelajaran Pendidikan Islam di sekolah. Menyedari kepentingan ini, pihak Kementerian Pelajaran Malaysia telah memperkenalkan PAFA (Perkara Asas Fardu Ain) pada tahun 1995 untuk dilaksanakan di sekolah-sekolah menengah Kementerian Pelajaran Malaysia. Program Amali Solat adalah salah satu komponen yang terdapat dalam PAFA, yang mana ia merupakan satu program khusus ke arah melatih pelajar secara praktikal di dalam melaksanakan solat yang sempurna. Sehubungan dengan itu, kajian ini bertujuan untuk mengenal pasti bentuk pelaksanaan Program Amali Solat yang dijalankan di sekolah menengah dalam kawasan kajian iaitu daerah Hulu Langat. Metodologi yang digunakan bagi mendapatkan data dalam kajian ini adalah melalui soal selidik, temu bual dan pemerhatian. Hasil kajian ini mendapati bahawa para guru mengajar pelajar mereka cara wuduk dan cara solat secara teori di dalam kelas, kemudian melaksanakannya secara praktikal di surau/musolla sekolah dalam waktu solat fardu iaitu waktu zohor atau asar. Hasil kajian juga mendapati para pelajar berpuas hati terhadap bentuk pelaksanaan Program Amali Solat serta tempat/prasarana tempat pelaksanaan program ini. Manakala dari sudut peruntukan waktu pelaksanaan Program Amali Solat pula, majoriti pelajar berpendapat ianya perlu ditambah. Pelajar juga lebih suka Program Amali Solat

dilaksanakan sebelum masuk waktu solat fardu berbanding ketika waktu solat fardu. Hasil kajian ini juga dapat mengenalpasti masalah dalam pelaksanaan program berdasarkan perspektif guru iaitu masalah untuk mengawal pelajar yang ramai serta untuk memastikan mereka mengikuti program ini dengan baik. Masalah berdasarkan perspektif pelajar pula ialah dari sudut peruntukan waktu pelaksanaan program yang terhad dan juga masalah suasana bising dari pelajar lain yang mana menjejaskan tumpuan mereka kepada program ini.

ABSTRACT

Solat is one of the pillars in Islam that must be performed by every Muslim. Solat that is perfectly done is capable of moulding an identity as well as avoiding all forms of crime. Meanwhile in the youth education especially performing of prayers should be emphasized in Islamic education in schools. Realising this, the Malaysian Education Ministry has introduced the PAFA in 1995 to be implemented in secondary schools. The Practical Solat Program is a component found in the PAFA. It is a special program to carry out the practical of performing prayers. The aim of this study is to identify the practical implementation of prayers conducted in secondary schools in the study area of Hulu Langat. The methodology used to obtain data in this study are through questionnaires, interviews and observations. It is found that the teachers' teach their students the theory of ablution and prayers in the classroom, and then perform the practical at the surau/mosalla at the obligatory prayers time Zuhur or Asar. The study also found that students are satisfied with the place/facilities in the implementation of this program. While from the point of practical implementation of the provisions of the prayers, the majority of students think it should be added. Students also prefer this practical prayer program to be conducted before the obligatory prayer time than during the obligatory prayers. The results of this study is to identify obstacles in the implementation of the programs based on teachers' perspectives especially the problem of controlling a big crowd of students and

how to ensure they follow the program properly. Barriers from the perspective of students is in terms of time allocation which is limited and noisy atmosphere caused by other students that effect their focus on this program.

PENGHARGAAN

Segala pujian dan kesyukuran hanya bagi Allah Tuhan sekalian alam, selawat dan salam ke atas junjungan besar Nabi Muhammad saw serta ahli keluarga , para sahabat baginda, para tabi'en, tabi' tabi'en dan pewaris perjuangannya sehingga akhir zaman.

Bersyukur kehadiran Allah swt yang telah memberi kesejahteraan, kesihatan yang baik serta kelapangan masa sehingga saya dapat menyiapkan disertasi ini dalam jangka masa yang telah ditetapkan bagi menyempurnakan pengajian saya di peringkat sarjana.

Penghargaan dan ucapan jutaan terima kasih dirakamkan kepada penyelia saya Prof. Madya Dr. Rahimin Affendi bin Abdul Rahim yang telah banyak memberi bimbingan, nasihat, tunjuk ajar dan kritikan yang membina kepada saya. Segala pengorbanan masa yang beliau curahkan bagi penyeliaan disertasi ini, serta pelbagai ilmu yang dicurahkan dalam proses pembelajaran amatlah saya hargai. Terima kasih juga saya ucapkan kepada semua pensyarah dan kakitangan di Jabatan Fiqh dan Usul yang membantu saya secara langsung atau tidak langsung dalam menyiapkan pengajian saya.

Tidak lupa saya ingin mengucapkan terima kasih pihak penaja saya iaitu Bahagian Tajaan, Kementerian Pelajaran Malaysia, kepada rakan guru agama yang membantu saya mendapatkan data khususnya guru-guru agama Sekolah Menengah Agama Persekutuan Kajang, rakan memproses data Syarifah Muzlia

dan terima kasih juga kepada informan-informan kajian yang telah memberi kerjasama yang baik semasa sesi temu bual dijalankan.

Penghargaan ini juga saya tujukan khas untuk yang disayangi Ummi Hajjah Zalikhar yang telah pergi menyahut panggilan Ilahi sebelum melihat kejayaan anaknya ini, Abi Hj. Yusof yang telah berusaha mendidik anak-anaknya sehingga semuanya telah berjaya ke menara gading. Sesungguhnya segala penat lelahmu mendidik kami semua tidak akan kami lupakan sehingga akhir hayat. Tidak lupa juga kepada ibu dan bapa mertua serta adik beradik yang telah banyak memberikan sokongan moral kepada saya untuk menyiapkan kajian ini.

Penghargaan yang paling istimewa saya tujukan khas kepada suami yang amat saya kasihi dan saya cintai Dr. Fakhrol Adabi Abdul Kadir yang telah banyak berkorban masa dan tenaga, demi melihat saya berjaya. Beliau sangat memahami serta tidak pernah jemu memberikan galakan, dorongan serta tunjuk ajar yang berguna kepada saya. Dengan sentuhan cahaya kasih sayangnya yang tidak pernah malap, cintanya yang tidak pernah pudar, akhirnya saya berjaya menyempurnakan kajian ini. Tidak dilupakan juga untuk permata hati sumber inspirasiku, Fadhilatul Ehsan, Farisul Islam, Farisul Hakim, Farisul Muhaimin, Farisul Ikram, Farisul Hafiz, Faris Najmi, Fadhilatul Hikmah dan Faris Wajdi. Semoga kalian akan menanam azam untuk mengikuti jejak Umi dan Abah dalam menuntut ilmu serta mewarisi perjuangan kami dalam kafilah dakwah.

Akhirnya ucapan jutaan terima kasih buat semua yang membantu, rakan-rakan seperjuangan Dalilah, Saadah, Suria, Badriah, Inarah, Dina, Afra', Yati dan ramai lagi yang tidak mampu untuk saya tuliskan di sini semoga Allah SWT memberkati hidup kita semua. Di samping itu saya doakan semoga ilmu yang kita perolehi sepanjang permusafiran seketika kita di Akademi Pengajian Islam ini dapat dikongsikan dengan masyarakat Islam di sekitar kita. Dengan itu kita harapkan semoga Allah SWT memberi keberkatan dan kesejahteraan kepada kita semua di dunia dan di akhirat. Amin Ya Rab al-'Alamin.

ISI KANDUNGAN

	Muka Surat
ABSTRAK	iii
ABSTRACT	v
PENGHARGAAN	vii
ISI KANDUNGAN	x
SENARAI JADUAL	xiv
PANDUAN TRANSLITERASI	xvi
BAB 1: PENDAHULUAN	
1.1 Latar Belakang Kajian	1
1.2 Pernyataan Masalah	5
1.3 Objektif Kajian	11
1.4 Kepentingan Kajian	11
1.5 Skop Kajian	13
1.6 Kajian-kajian Lepas	14
BAB 2: LANDASAN TEORI	
2.1 Pendahuluan	20
2.2 Sejarah Pendidikan Islam di Malaysia	20
2.2.1 Sebelum Merdeka	21
2.2.2 Selepas Merdeka	31
2.3 Sistem Pendidikan Islam di Malaysia	36
2.3.1 Pembentukan Falsafah Pendidikan Kebangsaan (FPK)	37
2.3.2 Falsafah Pendidikan Islam Dalam FPK	40

2.4 Perkara Asas Fardu Ain (PAFA)	44
2.4.1 Maksud PAFA	47
2.4.2 Tujuan PAFA	48
2.4.3 Tajuk-tajuk PAFA	49
2.4.4 Cara Penilaian PAFA	50
2.5 Program Amali Solat Dalam PAFA	52
2.5.1 Kepentingan Solat Dalam Kehidupan	54
2.5.2 Hubungan Solat Dengan Akhlak	61
2.5.3 Pelaksanaan Program Amali Solat di Sekolah	65
2.5.4 Masalah Program Amali Solat	67
2.6 Rumusan	70
BAB 3: METODOLOGI KAJIAN	
3.1 Pendahuluan	71
3.2 Reka Bentuk Kajian	71
3.3 Kawasan Kajian	72
3.4 Responden Kajian	73
3.5 Kaedah Pengumpulan Data	74
3.5.1 Penyelidikan Perpustakaan	75
3.5.2 Penyelidikan Lapangan	76
a. Temu Bual	77
b. Pengamatan/Pemerhatian	80
c. Soal Selidik	81
3.6 Prosedur Pengumpulan Data	85

3.7 Analisis Data	87
BAB 4: HASIL KAJIAN	
4.1 Pendahuluan	88
4.2 Demografi Responden	88
4.2.1 Demografi Guru	89
4.2.2 Demografi Pelajar	92
4.3 Mengenal Pasti Bentuk Pelaksanaan Program Amali Solat Di Sekolah Menengah Daerah Hulu Langat	97
4.3.1 Pendapat Responden Terhadap Program Amali Solat	97
4.3.2 Bentuk Pelaksanaan Program Amali Solat Yang Dilaksanakan Oleh Guru	101
4.3.3 Persepsi Pelajar Terhadap Pelaksanaan Program Amali Solat Yang Dijalankan Di Sekolah Mereka	106
4.4 Mengenal Pasti Masalah Yang Dihadapi Dalam Menjayakan Program Amali Solat	116
4.4.1 Mengenal Pasti Masalah Yang Dihadapi Dalam Menjayakan Program Amali Solat Dari Perspektif Guru	116
4.4.2 Mengenal Pasti Masalah Yang Dihadapi Dalam Menjayakan Program Amali Solat Dari Perspektif Pelajar	124
BAB 5: PENUTUP	
5.1 Pengenalan	130
5.2 Kesimpulan	130
5.2.1 Bentuk Pelaksanaan Program Amali Solat di Sekolah Menengah Daerah Hulu Langat	131

5.2.2	Persepsi Pelajar Terhadap Pelaksanaan Program Amali Solat Yang Dijalankan Di Sekolah	132
5.2.3	Masalah Yang Dihadapi Dalam Menjayakan Program Amali Solat	132
1.	Dari Perspektif Guru	132
2.	Dari Perspektif Pelajar	135
5.3	Saranan	136
5.2.1	Saranan Kepada Jabatan Pendidikan Islam dan Moral (JAPIM), Kementerian Pelajaran Malaysia	136
5.3.2	Saranan Kepada Sektor Pendidikan Islam dan Moral (SPIM), Jabatan Pelajaran Negeri dan Pejabat Pelajaran Daerah	137
5.3.3	Saranan Kepada Pihak Pengurusan Sekolah	138
5.3.4	Saranan Kepada Guru Pendidikan Islam	139
5.3.5	Saranan Kepada Ibu Bapa	139
5.3.5	Saranan Kepada Pelajar-pelajar Islam	140
5.3.7	Saranan Kepada Pengkaji Akan Datang	141
5.4	Penutup	141
	BIBLIOGRAFI	144
	LAMPIRAN	150
	A Borang Soal Selidik (A) dan Borang Soal Selidik (B)	
	B Senarai Temu Bual	
	C Surat Kebenaran Dari Bahagian Perancangan Dan Penyelidikan Dasar Pendidikan, Kementerian Pelajaran Malaysia	
	D Surat Kebenaran Dari Jabatan Pelajaran Negeri Selangor	

SENARAI JADUAL

Jadual		Muka Surat
1	Taburan Jantina Responden Guru	90
2	Taburan Jenis Sekolah Tempat Mengajar Responden Guru	90
3	Taburan Kelulusan Akademik Responden Guru	91
4	Taburan Pengalaman Mengajar Responden Guru	91
5	Taburan Sesi Persekolahan Diajar Responden Guru	92
6	Taburan Jantina Responden Pelajar	93
7	Taburan Jenis Sekolah Responden Pelajar	93
8	Taburan Responden Pelajar Yang Tinggal Di Asrama	94
9	Taburan Responden Pelajar Di Sekolah Dua Sesi	95
10	Taburan Sesi Persekolahan (Untuk Responden Pelajar Sekolah Dua Sesi)	95
11	Taburan Responden Pelajar Yang Solat Cukup 5 Waktu Sehari Semalam	96
12	Taburan Responden Pelajar Yang Solat Berjemaah Di Masjid Atau Surau (Untuk Responden Pelajar Lelaki Yang Tidak Tinggal Di Asrama Sahaja)	97
13	Keperluan Bentuk Pelaksanaan Program Amali Solat Sekarang Kepada Penambahbaikan	98
14	Keperluan Bentuk Pelaksanaan Program Amali Solat Diselaraskan Di Peringkat Daerah	99
15	Keperluan Pelaksanaan Program Amali Solat Kepada Pemantauan Di Peringkat Daerah	100

16	Bentuk Pelaksanaan Program Amali Solat	101
17	Persepsi Responden Pelajar Terhadap Kepentingan Program Amali Solat Dilaksanakan Di Sekolah	107
18	Persepsi Responden Pelajar Secara Umum Terhadap Program Amali Solat Yang Dilaksanakan Di Sekolah	111
19	Persepsi Responden Pelajar Secara Terperinci Terhadap Pelaksanaan Program Amali Solat Di Sekolah	111
20	Masalah Yang Dihadapi Oleh Responden Guru Dalam Pelaksanaan Program Amali Solat	117
21	Masalah Yang Dihadapi Oleh Responden Pelajar Dalam Pelaksanaan Program Amali Solat	125

PANDUAN TRANSLITERASI

Huruf Arab	Huruf Latin	Huruf Arab	Huruf Latin
آ	a	ط	t
ب	b	ظ	z
ت	t	ع	'
ث	th	غ	gh
ج	j	ف	f
ح	h	ق	q
خ	kh	ك	k
د	d	ل	l
ذ	dh	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	w
س	s	ي	y
ش	sy	ة	h
ص	s	ء	' (hamzah)
ض	d		

Vokal Panjang

آ	ā
و	ū

ى   ī

Vokal Pendek

___ (fathah)   a

___ (dammah)   u

___ (kasrah)   i

Diftong

او   aw

اى   ay

ي   iy/ī

و   uww